

УДК 159.93:159.923(045)

DOI: 10.31339/2617-9598-2019-1(3)-211-221

Штих Ірина Ігорівна
старший викладач кафедри психології
Мукачівського державного університету

МЕХАНІЗМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕРЦЕПЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ ПСИХОЛОГА ТА КЛІЄНТА

***Анотація.** У статті йде мова про механізми соціальної перцепції у взаємодії психолога і клієнта. Особлива увага приділяється такому механізму як емпатія. Підкреслена роль емпатії у психотерапевтичній та консультативній роботі. Здійснений короткий теоретичний огляд історичного розвитку поняття емпатії у психології. Вказано, що емпатія представляє собою розуміння емоційного стану іншої людини через співпереживання. Висвітлюються результати досліджень емпатії, каналів емпатії та спрямованості особистості на прикладі студентів – майбутніх психологів. Окреслюються практичні підходи до формування емпатійних здібностей студентів закладів вищої освіти у процесі фахової підготовки.*

***Ключові слова:** соціальна перцепція, емпатія, канали емпатії, емпатійні здібності, взаємодія «психолог – клієнт», спрямованість особистості.*

Постановка проблеми. Становлення особистості психолога охоплює весь період його практичної діяльності. Даний процес бере свій початок з університетської лави і триває протягом усього професійного життя психолога. Зміст професіоналізму полягає не тільки в досягненні високих професійних результатів, не тільки у високій продуктивності людської праці, але неодмінно містить психологічні компоненти – внутрішнє ставлення людини до праці, стан її психічних якостей (мотиваційна і операціональна сторони професіоналізму), сприймання нею інших людей, спрямованість її особистості тощо. До структури міжособистісного спілкування, яке є надважливим в системі професійних умінь і навичок психолога, входить соціальна перцепція. Під соціальною перцепцією мається на увазі процес сприймання соціальних об'єктів – людей, соціальних групи, великих соціальних спільнот. Механізмами соціальної перцепції є пізнання і розуміння людьми один одного (ідентифікація, емпатія, атракція); пізнання себе в процесі спілкування (рефлексія); прогнозування поведінки партнера по спілкуванню (каузальна атрибуція). Нас цікавить найбільше процес емпатії – розуміння емоційного стану іншої людини через співпереживання, проникнення в її суб'єктивний світ.

Феномен емпатії розуміється як здатність людини уявляти себе іншою і тілесно – чуттєво проживати її стани і форми. Емпатія вважається важливим чинником морального розвитку особистості; вона розглядається як ефективний засіб розкриття і засвоєння внутрішнього єства моральних відносин, естетичних норм, що культивуються; вона сприяє розвитку гуманних відносин, альтруїстичного стилю поведінки. Емпатійне співчуття, співпереживання виступає мотивом-посередником у діяльності допомоги. Емпатійність розглядається як один із засобів обмеження людиною своєї агресивності. І, нарешті, емпатія –

необхідна умова розвитку особистості, її емоційної зрілості, міжособистісного взаєморозуміння.

У сучасній психологічній практиці емпатія – центральна категорія цілої низки напрямів консультування і психотерапії. У різноманітних психотерапевтичних школах саме високий рівень емпатії психотерапевта вважається найбільш доведеною умовою ефективності психотерапії в цілому. Здатність до емпатії вважається найважливішою професійно значущою якістю психолога. Проблема розвитку емпатії ставиться як одна з основних в контексті організації навчання та супервізії професіоналів-практиків [5].

У професійній підготовці фахівців гуманітарних професій ще зберігається недостатня увага до особистісної готовності до професійної діяльності, до можливості прояву емпатії, і в той же час виражена висока потреба гуманістичного ставлення до людини. В реальній життєвій практиці фахівці професійної сфери «людина-людина»: психологи, лікарі, педагоги, юристи, менеджери зустрічаються не тільки з дружнім ставленням, але і з жорсткістю як соціально-психологічною проблемою суспільства. Саме емпатія як здатність до співчуття, співпереживання, розуміння внутрішнього світу людини є для професіонала рятівним засобом збереження власної цілісності, доброзичливості, але для цього вона повинна виступати високорозвиненою і стійкою особистісною якістю людини гуманітарної професії. Тому розвиток і вдосконалення її проявів у взаєминах з іншими людьми є важливим завданням становлення особистості в умовах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні десятиріччя у зв'язку з розвитком психологічної антропології, гуманітарної психології, суб'єктного підходу до вивчення особистості, а також зі зростанням популярності гуманістичної парадигми, значно збільшилася кількість досліджень емпатії. Перш за все, досліджується її значення для фахівців професій соціономічного типу загалом і, зокрема, психотерапевтів, медиків, учителів, викладачів вищих навчальних закладів, практичних соціологів та ін.

У багатьох визначеннях фігурує, що емпатія – це здібність, яку можна спеціально розвивати. Теж саме слід сказати і за погляди про емпатію як комунікативну навичку. У даному випадку А. Айві, М. Айві, Ю. Гіппенрейтер, Дж. Іган, Т. Карягіна, К. Козлова, Р. Кочюнас, Л. Саймек–Даунінг та К. Ягнюк чітко заявляють про те, що можна навчитися використовувати емпатію у консультативному процесі [3;4;5;7].

У вітчизняній психології радянського періоду поняття емпатії з'явилося досить пізно і було викликане поживленням наукових процесів в цілому після кризи 90-х років. Донині зберігають свою актуальність методологічні проблеми дослідження емпатії, на які вказувала автор перших публікацій з даного питання Т. Гаврилова: «Одночасно порушується ряд питань,

теоретично і експериментально мало розроблених в науці, таких, наприклад, як проблема емоційних станів, взаємозв'язок переживання і поведінки і т.д.» [3]

У сучасній зарубіжній психології науковий інтерес багато в чому пов'язаний з появою нової галузі вивчення емпатії – нейрофізіологічної. Дана область виникла після відкриття італійським вченим Дж. Ріццолатті з колегами так званих дзеркальних нейронів. Йде мова про дзеркальний принцип роботи мозку в цілому. З кожним днем примножуються як емпіричні дослідження емпатії з використанням засобів реєстрації збудження дзеркальних нейронних мереж, так і теоретичні роботи, які намагаються переосмислити в світлі нових відкриттів нейрофізіології саму суть соціальності, людських відносин в цілому й емпатії зокрема [6].

У нашій країні зростання числа досліджень емпатії в основному кількісне з акцентом на дослідження емпатії у соціальній психології як феномену соціальної перцепції і міжособистісної взаємодії [4].

Слід зазначити, що вперше обґрунтування емпатії як найважливішого методу психотерапії ми знаходимо в роботах засновників найпотужніших психотерапевтичних напрямків К. Роджерса і Х. Кохута [3;7]. На думку К. Роджерса, емпатія означає «входження в особистий перцептивний світ Іншого і ґрунтовне його впорядкування. Вона має на увазі сенситивність до постійно змінюваних в цій іншій людині чуттєвих сенсів, які плавно переходять один в одного – до страху, чи гніву, або ніжності, або збентеження, або чого б то не було ще, що переживає він або вона. Емпатія означає тимчасове проживання в житті іншої людини, обережне переміщення в ньому без того, щоб давати будь-які оцінки; емпатія означає відчуття смислів, які він або вона навряд чи усвідомлюють, але без прагнення розкрити неусвідомлювані почуття, оскільки це могло б бути дуже загрозливим. Емпатія означає часту зв'язку з людиною відносно точності ваших відчуттів і керування тими реакціями, які ви отримуєте від неї. Ви є надійним супутником людини в його або її внутрішній світ» [7].

К. Роджерс виділяє наступні властивості процесу емпатії:

1. Збереження в емпатичному процесі власної позиції емпатуючого; збереження психологічної дистанції між ним і тим, до кого звернена емпатія.

2. Наявність співпереживання (яким би по знаку не було переживання емпатованого), а не просто емоційного ставлення (симпатії).

3. Динамічний (процес, дія), а не статичний (стан, здатність) характер феномена емпатії [7].

К. Роджерс і Х. Кохут затверджують також статус емпатії як предмета найважливішої потреби розвитку особистості, тобто вони здійснюють інтеграцію двох основних напрямків розвитку поняття «емпатія». Методологічною формою цієї інтеграції є взаємне опосередкування пізнання і відносин. Основним контекстом інтеграції виступає проблема

діалогічного трактування особистісного розвитку: розвиток особистості неможливий поза Іншим. У цьому контексті емпатія виступає як фундаментальна умова розвитку особистості. Розкриваючи цю умову більш детально, К. Роджерс висуває гіпотезу про те, що «суттєва позитивна особистісна зміна не може статися ніяким чином поза відносинами»[7]. Решта умов розкривають: по-перше, особливості учасників відносин: клієнт не конгруентний, вразливий або тривожний, а терапевт конгруентний або, іншими словами, інтегрований в цих відносинах; по-друге, характеристики відносин: терапевт відчуває безумовне прийняття клієнта й емпатичне розуміння його внутрішньої системи відліку, яке він передає клієнту, а клієнт, хоча б у мінімальному ступені, сприймає комунікацію емпатичного розуміння і безумовного прийняття терапевта [7].

Мета статті. Беручи до уваги всю складність розуміння емпатії як психологічного феномена та враховуючи погляди науковців на емпатію, як на професійно важливу якість практичного психолога, ми розуміємо доцільність вивчення даної теми в наш час. Актуальним на сьогодні є визначення чинників розвитку емпатії й оптимального рівня її вираженості для ефективної роботи практичного психолога. Особливої уваги потребує розвиток професійної емпатії як емоційної компоненти в структурі особистості студента-майбутнього психолога у процесі фахової підготовки у закладі вищої освіти.

Отже, метою статті є висвітлення ролі емпатії як механізму соціальної перцепції у процесі взаємодії психолога з клієнтом; дослідження рівня прояву емпатії та розвитку каналів емпатії у психологів в період їх навчання, а також визначення спрямованості особистості психолога. Результати емпіричного дослідження дають підстави до рекомендацій щодо необхідності розвитку емпатійних здібностей у психологів під час їх фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Наше дослідження проводилось на базі Мукачівського державного університету серед студентів напряму підготовки «Психологія». Ми застосували такі методики як методика А. Мехрабяна й Н. Епштейна для діагностики емпатії, методику діагностики рівня емпатійних здібностей В. Бойка, опитувальник Т. Данилової для визначення типу спрямованості особистості практичного психолога.

Нами виявлено, що рівні прояву емпатії відрізняються у студентів, які тільки почали своє навчання на освітньому ступені «Бакалавр» (першокурсників), і студентів, які закінчують навчання (четвертокурсників). Дані, отримані в результаті проведеної діагностики за методикою А. Мехрабяна – Н. Епштейна, представлені у табл.1.

Таблиця 1

Результати дослідження рівня емпатійних здібностей за методикою А. Мехрабяна – Н.

Епштейна

Рівень емпатії	Кількість студентів 1-го курсу (у %)	Кількість студентів 4 –го курсу (у %)
Високий рівень	8,7%	16,6%
Середній рівень	46,1%	66,7%
Низький рівень	30,8%	8,3%
Дуже низький рівень	15,4%	8,3%

Як бачимо, у студентів-першокурсників низький і дуже низький рівні емпатії складають 46,2% – практично стільки ж як і середній рівень (46,1%). Високий рівень проявляють лише 8,7% студентів, що майже у два рази нижче, ніж студентів, що закінчують четвертий курс (16,6%). З цього можемо зробити висновок, що роки навчання в університеті впливають на формування емпатійних здібностей студентів, оскільки вони задіяні в процесі професійної підготовки, у них цілеспрямовано формуються якості, необхідні у практичному застосуванні в майбутній професії. Серед цих якостей одне з провідних місць посідає здатність до емпатії.

Середній рівень проявляє майже у півтора рази більше студентів четвертого курсу ніж студентів першого курсу. Отже, рівень емпатії підвищується відповідно до ступеня професійної підготовки.

Теоретично обґрунтувавши актуальність дослідження емпатії у психологів під час навчання у закладах вищої освіти, ми дослідили рівень розвитку емпатійних здібностей студентів за допомогою тесту «Емпатійні здібності» В. Бойка.

Результати дослідження емпатійних здібностей за методикою В. Бойка представлені в табл.2.

Таблиця 2

Результати визначення каналів емпатії за методикою В.Бойко

Вид емпатії	Категорії студентів	
	Студенти-першокурсники	Студенти-четвертокурсники
Раціональний канал емпатії	20,8 %	12,5 %
Емоційний канал емпатії	20,8 %	18,8 %
Інтуїтивний канал емпатії	16,7 %	25 %
Установки, що сприяють чи перешкоджають емпатії	8,3 %	12,5 %
Проникаюча здатність в емпатії	16,7 %	6,25 %
Ідентифікація	16,7 %	25 %

На високому рівні найбільш представлені такі канали як емоційний канал емпатії та проникаюча здатність в емпатії. Низький рівень прояву всіх складових емпатії найбільш характерний для ідентифікації та інтуїції. Всі інші канали – раціональний, установки, що сприяють чи перешкоджають емпатії – представлені переважно на середньому рівні.

Результат, отриманий нами суперечливий для інтерпретації. Як бачимо з таблиці 2 найбільш розвинений в студентів усіх курсів емоційний канал емпатії (20,8 % у першокурсників і 18,8 % у старшокурсників). Емоційний канал емпатії фіксується як здатність людини входити в емоційний резонанс з оточуючими – співпереживати, брати участь в їх житті. Емоційна чуйність стає засобом входження в енергетичне поле партнера. Зрозуміти внутрішній світ іншої людини, прогнозувати її поведінку й ефективно впливати можливо тільки у випадку, якщо сталося енергетичне налаштування до партнера. Співучасть і співпереживання виконує роль сполучної ланки між людьми.

Першокурсники показують більш високий ніж старшокурсники раціональний канал емпатії (20,8 %), а випускники показують найвищий рівень по інтуїтивному каналу емпатії (25 %). Це може інтерпретуватись наступним чином: студенти молодших курсів застосовують у своєму розумінні іншої людини більшою мірою свої теоретичні знання (раціональний канал), а студенти старших курсів – свої професійні якості – емоції та інтуїтивне мислення, що цілеспрямовано розвивалось за час навчання у закладі вищої освіти. Про це свідчить і той факт, що у старшокурсників сумарний відсоток за емоційним та інтуїтивним каналом складає разом – 48, 8%, а в першокурсників – 37, 5%.

Цікаво, що в сумі за раціоналізацією та ідентифікацією як у першокурсників, так і в четвертокурсників приблизно однакові показники – 37, 5 % та 37, 5% відповідно. Раціональний канал емпатії характеризує спрямованість уваги, сприйняття і мислення людини на розуміння сутності будь-якої іншої людини, на її стан, проблеми та поведінку. Це спонтанний інтерес до іншого, що відкриває шляхи емоційного та інтуїтивного відображення партнера. Тобто, раціональний канал готує фахівця до емоційного та інтуїтивного сприймання – з чого у випускників більш високі показники, які ще лише будуть формуватися у першокурсників.

Умовою успішної емпатії є ідентифікація. Це вміння зрозуміти іншого на основі співпереживання, перенесення себе на місце партнера. В основі ідентифікації легкість, рухливість і гнучкість емоцій, здатність до наслідування. Ми бачимо досить високі показники з ідентифікації у студентів – 16,7% та 25% у першокурсників та четвертокурсників відповідно, хоча аналіз за рівнем вияву даного каналу показує, що саме з ідентифікації студенти проявили низький рівень.

Проникаюча здатність в емпатії розцінюється як важлива комунікативна властивість людини, що дозволяє створювати атмосферу відкритості, довірливості, задушевності. Розслаблення, розташування до себе партнера сприяє емпатії, а атмосфера напруженості, неприродності, підозрливості перешкоджає розкриттю й емпатичному розумінню. Студенти четвертого курсу показали невисокий прояв проникаючої здатності на відміну від першокурсників (6,25% проти 16,7% відповідно). Цей результат потребує додаткового уточнення для виявлення причин даного явища у зв'язку з важливістю проникаючої здатності в роботі психолога.

Результати досліджень за методикою Т. Данилової занесені в табл.3.

Таблиця 3

Домінування типу спрямованості особистості студентів – майбутніх психологів
(за методикою Т. Данилової)

Тип спрямованості особистості студента	Кількість студентів 1-х та 4-х курсів
Егоцентрична спрямованість	19, 5 %.
Гуманістична спрямованість	37, 5 %
Екзистенційна спрямованість	25 %
Прагматична спрямованість	22, 5 %

При егоцентричній спрямованості особистості цілі, інтереси, потреби носять переважно егоїстичний характер і займають центральне місце в ієрархії цінностей. Спілкування з іншими людьми має, як правило, маніпулятивний і споживацький відтінок, характеризується відсутністю справжнього, непідробного інтересу до співрозмовника. Егоїсти центровані на своїх особистих переживаннях, не здатні вийти за їх межі. Цей тип спрямованості не відповідає професійним вимогам практичного психолога. Теоретично він повинен бути представленим в якомога меншій кількості студентів. Так власне і є – лише 19,5 % досліджуваних за результатами методики проявляють даний тип спрямованості особистості.

При гуманістичній спрямованості цілі, інтереси та потреби інших людей набувають першорядного значення. У спілкуванні такі люди толерантні, автентичні, емпатійні. Особи з даним типом спрямованості можуть працювати в сфері психології, оскільки особистісні якості їх відповідають професійним вимогам. Серед обстежених студентів даний тип спрямованості домінує у 37, 5%.

Спрямованість, при якій домінуючою потребою виступає потреба у внутрішній діяльності, яка характеризується високим рівнем самоаналізу, прагненням до самовдосконалення та самореалізації – це екзистенційна спрямованість, яку ми виявили у

четвертої частини досліджуваних студентів – тобто у 25 %. Цей тип спрямованості сприяє становленню професійних навичок психолога, мотивує його до самопізнання та розуміння потреб клієнтів. Студенти з гуманістичною та екзистенційною спрямованістю разом становлять 62,5% і відповідно за методикою В. Бойко – 69% проявляють високий і середній рівні емпатії, з чого ми можемо зробити висновок, що до емпатії схильні в значній мірі особи з гуманістичною та екзистенційною спрямованістю.

При прагматичній спрямованості особистості системою домінуючих потреб є плани й успіхи у виконуваний особистістю діяльності. Інакше кажучи, особистість орієнтується на конкретні результати своєї діяльності, які в свою чергу, визначають особистісну цінність і значимість. Цей вид спрямованості показали 22, 5 % студентів, що свідчить про прагнення до успіху, професійної реалізації та фахового удосконалення.

Егоїстична спрямованість характерна для осіб з низьким та дуже низьким рівнями емпатії, а прагматична зустрічається як в осіб з низьким рівнем, так і з середнім рівнем емпатії.

Можна узагальнити, що для психолога важливим є гуманістичний напрям розвитку, екзистенційне світобачення та прагматизм, завдяки якому можуть успішно реалізовуватись професійні плани та амбіції. Егоїстичний тип особистості не сприяє розвитку емпатійних здібностей і не є перспективним в прогнозі подальшої професійної реалізації студентів як фахівців-психологів.

Висновки і перспективи. Таким чином, нами були проаналізовані та узагальнені рівні розвитку емпатії та спрямованості особистості у студентів-психологів. Застосовані методики дослідження підтвердили свою перспективність, а також здатність даного підходу виявляти емпатійних людей. Виявлено, що рівень емпатії підвищується пропорційно рівню професійної підготовки студентів – психологів (з першого по четвертий курс навчання на бакалавраті).

На високому рівні представлені такі канали емпатії як емоційний канал та проникаюча здатність в емпатії. Низький рівень прояву всіх складових емпатії найбільш характерний для ідентифікації та інтуїції. Всі інші канали – раціональний та установки, що сприяють чи перешкоджають емпатії – представлені переважно на середньому рівні.

Отримані емпіричні дані вказують на високий рівень прояву гуманістичної та екзистенційної спрямованості особистості практичного психолога, а отже емпатія в значній мірі розвивається в осіб саме з таким типом спрямованості особистості.

Даним дослідженням підкреслюється необхідність переорієнтації структури освіти з інтелектуальної на гуманістичну. В цілому ж результати нашого емпіричного дослідження свідчать про необхідність розробляти і впроваджувати рекомендації з підвищення рівня емпатії у студентів-психологів під час фахової підготовки. У цьому полягає просування у вирішенні проблеми.

На нашу думку, емпатійна спрямованість повинна цілеспрямовано формуватися у майбутнього психолога. Психологічними умовами оптимізації механізмів соціальної перцепції у взаємодії психолога з клієнтом є розвиток у психолога соціальної сенситивності, установки на безумовне позитивне прийняття клієнта, інтуїтивно-емоційної атрибуції, гнучкості поведінки, децентрації, навичок емпатичного слухання; орієнтація на пізнання ціннісно-сислової сфери клієнта та ставлення до партнера, до себе і до процесу спілкування як до цінності; прагнення до досягнення взаємного розуміння і довіри з клієнтом. Розвиток професійної емпатії на особистісному рівні передбачає елементи самовдосконалення, самопроекування, тобто самостійну роботу, спрямовану на самого себе. Навчання у закладі вищої освіти має сприяти особистісному зростанню студента. Погляд на емпатійність майбутніх психологів як на професійно важливу якість дає можливість оптимізувати навчально-виховний процес, розробляти нові технології виховання і навчання. Рекомендовано систематичне обстеження студентів-психологів на предмет визначення рівня емпатії і спрямованості особистості, а також розвиток емпатійних здібностей шляхом проведення відповідних тренінгів.

Таким чином, розглядаючи механізми соціальної перцепції, а серед них здатність до емпатії як фактор готовності психолога до професійної діяльності, роблячи акцент на співчутті, співпереживанні, здатності емоційно відгукуватися на переживання клієнта, його сприйняття, проникнення в його внутрішній світ, розуміння його переживань, думок і почуттів, ми можемо говорити про перспективність даного напрямку в дослідженні проблеми взаємодії психолога та клієнта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бохарт А.К. Эмпатия в клиент-ориентированной психотерапии: сопоставление с психоанализом и Я-психологией. *Иностранная психология*, 1993, том 1, № 2, С. 57-64.
2. Вааль де Ф. Истоки морали : В поисках человеческого у приматов. М. : Альпина нон-фикшн, 2014. 376 с.
3. Гаврилова Т.П. Понятие эмпатии в зарубежной психологии. *Исторический обзор и современные проблемы. Вопросы психологи.* № 2. 1975. С. 147–168.
4. Журавльова Л. П. Психологія емпатії : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім.І.Франка, 2007. 328 с.
5. Карягина, Т. Д. Откуда в психотерапии эмпатия : К. Роджерс и его психоаналитические предшественники и последователи. *Консультативная психология и психотерапия.* 2012. № 1. С. 8-31.
6. Риццоллати Дж. Зеркала в мозге. О механизмах совместного действия и сопереживания. М.: Языки славянских культур, 2012. 222 с.

7. Роджерс К. Эмпатия К. Роджерс. Психология мотивации и эмоций ; под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, М. В. Фаликман. М.: ЧеРо, 2002. С. 428–430.

REFERENCES

1. Bohart A.K., 1993. Empatiya v klient-orientirovannoy psihoterapii: sopostavlenie s psihoanalizom i Ya-psihologiyey [Empathy in client-oriented psychotherapy: a comparison with psychoanalysis and I-psychology] Inostrannaya psihologiya, tom 1, 2, P.57-64.
2. Vaal de F., 2014. Istoki morali: V poiskah chelovecheskogo u primatov [Origins of morality: In search of humanity from the primates] М.: Alpina non-fikshn, 376p.
3. Gavrilova T.P., 1975. Ponyatie empatii v zarubezhnoy psihologii [The concept of empathy in foreign psychology] Istoricheskiy obzor i sovremennyye problemy. Voprosyi psihologi 2. P.147–168.
4. Zhuravlova L. P., 2007. Psihologiya empatii [Psychology of empathy] monografiya. Zhitomir: Vid-vo ZhDU Im.I.Franka, 328p.
5. Karyagina, T. D., 2012. Otkuda v psihoterapii empatiya: K. Rodzhers i ego psihoanaliticheskie predshestvenniki i nasledovateli [Where in psychotherapy empathy: K. Rogers and his psychoanalytic predecessors and followers] Konsultativnaya psihologiya i psihoterapiya 1. P. 8-31.
6. Ritstsolatti Dzh., 2012. Zerkala v mozge. O mehanizmah sovmestnogo deystviya i soperezhivaniya [Mirrors in the brain. About mechanisms of joint action and empathy] М.: Yazyiki slavyanskikh kultur. 222p.
7. Rodzhers K. Empatiya K. Rodzhers, 2002. Psihologiya motivatsii i emotsiy [psychology of motivation and emotions] pod red. Yu. B. Gippenreyter, M. V. Falikman. М.: ЧеРо, P. 428–430.

**Shtih I.I. MECHANISMS OF SOCIAL PERCEPTION IN THE PROCESS OF THE INTERACTION OF A
PSYCHOLOGIST AND A CLIENT**

Summary. *The article deals with the mechanisms of social perception in the interaction of a psychologist and a client. Special attention is paid to such a mechanism as empathy, which is an understanding of the emotional state of another person through empathy and compassion, but without losing their own identity. Emphasizes the role of empathy in psychotherapeutic and advisory work, which was first described by C. Rogers and H. Kochut.*

In modern native psychology, the concept of empathy is becoming more relevant and researched both in the context of the mechanism of social perception and in the context of interpersonal interaction in the psychotherapeutic process. The results of empirical studies indicate that empathy develops during training in the process of training psychologists. First-year students are characterized by a lower level of empathy than graduate students. There are differences in the channels of empathy, determined by the method of V. Boyko. At the highest level, such channels of empathy as emotional channel and penetrating ability have been presented. At the lowest level, such components of empathy as identification and intuition have been presented.

The article also presents the results of determining the dominant orientation of the individual according to the method of T. Danilova, according to which the prevailing types of orientation in psychologists are humanistic and existential orientation, and the least represented - selfish orientation of the individual. The practical approaches to the formation of empathic abilities of students of higher educational institutions in the process of professional training have been revealed, as well as the prospects for researching the mechanisms of social perception in the context of psychologist and client interaction have been outlined.

Key words: *social perception, empathy, empathy channels, empathic abilities, interaction of a psychologist and a client, personality orientation.*

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>